

NÜFUS ARTIŞI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İLİŞKİSİNİN EGEMEN İDEOLOJİNİN ÖTESİNDEKİ ANLAMLARI

Bu incelemede nüfus artışının sürdürülebilir kalkınma ve çevre konusu çerçevesi içindeki çeşitli sunumlarını ve anlamlarını deşmeye çalışacağız. Sosyal ve ekonomik sorunlarla ilgili konferanslar, makaleler, tartışmalar, kitaplar ve okullardaki derslerde 'nüfus artışı' bazen tek, bazen en önde gelen neden olarak sunulur. Ardından da çözüm yolu olarak nüfus planlaması önerileri gelir. Nüfus artışı genellikle çözüme ulaşma çabalarının ele aldığı bir faktör değil, suçlu arama, suçlu bulma ve "elimizden birşey gelmiyor, kontrol edilemiyor" gibi bahanelerle, nüfusu neden olarak gösterilen faaliyetlere devam etmek için kullanılır. Bu klasik stratejiye elitist kapitalist düşünüş tarzının yansıtıcısı Ekonomist'in 1994'deki bir yazısını örnek vererek başlayalım: Ekonomist (1994) "Apocalypse soon" başlığı altında, Sürdürülebilir Kalkınmanın (SK) Soğuk Savaşın son bulmasından beri dünyaya en büyük tehlikenin nüfus artışı olduğunu belirtmekte ve nüfus artışının stabilize edilmesinin acilliğini savunmaktadır.(Bunu yazarken, aynı zamanda, Amerika'da doğum kontrolü ve çocuk düşürmeye karşı tepkiler, doktor öldürecek kadar ileriye gitmiş durumdadır.) Ekonomistin yansıttığı fikir, özellikle 1960'lardan beri, dünya kapitalizminin kalkınma programlarına modernleşmenin bir özelliği olarak az gelişmiş (daha doğrusu geri bırakılmış) ülkelere transfer ettiği bir ideolojidir. bu ideolojide nüfus artışı insanlığın geleceğini tehlikeye sokan en büyük düşman olarak sunulmaktadır. Bu düşman nüfus artışı "kim"? Dünyanın fukara kitleleri. 19'uncu yüzyıldan beri kitlelerin başkaldırısı kabuslarıyla yaşayan bir ekonomik ve siyasal sistem, kitlelerin hacminin artışını büyük

korkuyla izlemiş ve durdurma yolları aramış, uygulamış, başarısızlıklara uğramış, ve 1990'lardaki sürdürülebilir kalkınma anlayışı içine nüfusu (yani fakara kitleleri) en büyük düşman olarak sokarak hem kendini çevre ve insan peyzajının talanı sorunlarından sorumsuz kılmış hem de kendi politikasının devamı için klasik-nedeni araç olarak kullanmıştır. Nüfus bu amaçla sık sık kullanılır. Örneğin, nüfus artışı, çevre bozulmasının, açlığın, sefaletin nedeni olarak gösterilir: Afrika'da nüfus artıyor, millet açlıktan ölüyor. Durdurmak gerekir. nasıl? Örneğin, Amerika'da hala, bir zamanlar açıkça ve şimdi de gizlice yaptıkları gibi, hastahanelere fakara kadınların herhangi bir nedenle geldiklerinde, özellikle doğum için geldiklerinde, bakım şartı olarak kısırlaştırmayı koyma tartışılmaktadır (Erdogan, 1994).

Sürdürülebilir kalkınma, çevre korunması metodları ve teknolojisinin uluslararası karakteri beraberinde belli tedbirler ve sorumluluklar çerçevesini de getirir. Bu sorumluluklar ve tedbirlerin en önünde hemen herkesin sorgusuz kabul ettiği nüfus artışı ve nüfus planlaması vardır. Nüfus planlaması ideolojisinin iddiasının aksine, nüfus artışı çevre bozulmalarına katkıda bulunabilir fakat bozulmaların nedeni değildir. Ayrıca, nüfus planlaması da çevre bozulmalarına çare değildir. Nüfus artışını neden olarak gösteren ideolojinin temelinde, bilinçli veya bilinçsiz olarak, Çin gibi ülkelerde sahip olunan teknolojinin bu insanları doyuramayacağı, gelişmiş kapitalist ülkelerde ise işsizlik, sefalet ve hoşnutsuzluğu daha da artırarak, istikrarsızlık yaratarak, kurulu düzeni tehlikeye düşüreceği, ve kriz maksimizasyonunu azaltacağı korkusu yatar. Nüfus artışıyla açlık ve sefaletin artışı da, fakara ve sefilin korkusu değildir. Egemen güçlerin güvenli, sürdürülebilir bir çevre ve insan sömürsünün tehlikeye düşmesi korkusudur.

Kapitalist ülkelerde sermayenin sosyalleşmiş üretiminde nasiplerini gıdım gıdım alanları ve çalışan sınıfın maaş ve ücretlerini aşağıda tutacak hacimde yeterince işsizler kitlesinin varlığı gibi nedenlerle, kitlelere bir veya birden fazla çocuk yapmamaları aşılanmaya çalışılır. Bir çocuklu, bir arabalı, bir kopek veya kedili, ana ve babalı, büyük babaların ve annelerin kendi evlerinde veya ihtiyarlar yurdunda kaldığı, aile tipi modern aile olarak gösterilir. bu da modernliğin bir göstergesi olarak sunulur. öte yandan, eger, bu görüşün çıktığı ve dünyaya yayıldığı Amerika'ya bakarsak, zengin sınıfın ailelerinin bol çocuklu olduğunu görürüz? Neden? çünkü nüfus planlaması fukaraya yöneltilmiş egemen bir eşitsizlik düzeninin koruma çabasının getirdiği, kendi için savunduğu, çarelerden biridir: Kitlelerin dondurulması ve durdurulması gerekir, yöneten grupların ve sınıfların değil.

Nüfus artışı ile kalkınma ilişkisindeki "nüfus artışının kalkınmayı desteklediği" ve "doğum kontrolü yoluyla nüfus planlamasının, bu nedenle, zorunluluğu" fikriyle gelen politika, kitleleri stabilize etmeyi de amaçlayan bir cabanın ifadesidir. Gerçekte 'nüfus artışı' trendi, kalkınmayı engelleyen bir "neden" değildir, bir netice, sonuçtur, en negatif biçimiyle sadece bir etkidir. Honduras'da U. of Pittsburgh Center of Latin American Studies'in yaptığı bir araştırmada nüfus artışı ile çevre bozulması ve ekosistemin tahribi arasında kurulan nedensellik ilişkisinin geçersizliği ortaya çıktı: 1970'de Honduras'ın nüfusu 2.6 milyon kadardı. 1989'da bu iki misline yakın artarak 4.9 milyona çıktı. Bu süre içinde, Honduras grand scale'de çevre tahribine uğradı. İlk bakışta nüfusun hızlı artışıyla, sürdürülemez su-kaynakları ve toprak kullanımı arasında doğrudan bir ilişki olduğu gözükmemektedir. Fakat araştırmaların bulgularına göre, çevre tahribinin, nüfus

artışı yerine, kaynak dağılımının eşitsizliğine ve ekonomik kalkınma biçimine bağlı olduğu ortaya çıkmıştır. Arastırma nüfusta artmama veya gerilemenin doğanın tahribi hızını yavaşlatmayacağını ve kapsamini azaltmayacağını da bulmuştur (Jakobson, 1994). Elbette, eğer dış yardım denen paralar, geniş toprak sahipleri, tüccarlar ve endüstriyalistlerin eline geçtiği, nüfusun yüzde onunun verimli toprakların yarısından fazlasına sahip olduğu, uluslararası şirketlerin somurüsünün yaygın olduğu bir ülkede bu tür sonuç oldukça normaldir. Bu gerceği de görünurluktan kaybetmenin bir yöntemi de, nüfus artışını ana neden olarak göstermek, nüfus planlaması yapılmasını önermek, bedava preservative ve kısırlastırma için finans yardımı yaparak ne denli insancıl olduğunu ilan etmektir.

Sorulması gereken soruyu soralım: Nüfus artışıyla doğa bozulmamakta, sefalet artmamakta mı? Nüfus artışı var olan bir durumu niceliksel katkıyla kötüleştirmede bir etken olarak rol oynar. Fakat artan çevresel ve toplumsal oluşumların nedeni nüfus artışı değildir. Dolayısıyla, nüfus planlaması, sorunların onlanması değil, en dürüst biçimiyle, sorunların kontrolü için yapılan bir diğer girişimdir.

Benzer şekilde, nüfus artışını neden olarak gösterip gene halka suçu yükleme ve nüfus planlaması girişimlerinin gerekliliği önerisi de büyük ölçüde geçersiz ve tek yanlıdır. Aarstirmaların ve EPA raporlarının da gösterdiği gibi, atık artışı nüfus artışıyla oranlı gitmemektedir, çok üstündedir. Rekreatyon alanlarına çok kişinin gelmesi, bozulmanın niteliğinin ve hacminin aritmetik olarak artacağını garantilemez, bozulma olasılığı, eğer önleme metodları yoksa ve insanların davranış biçimleri kirletme

yönündeyse, elbette arttırır. Fakat eger onleyici tedbirlerin alındığı ve uygulandığı, insanların çevreye duyarlı bir şekilde davrandığı bir ortam varsa, çok veya az kişinin gelmesi hiçbir bozulma yaratmaz. Sayısal çokluk çok atık olacağını da garantilemez. Çok atık olmasını garantileyen kullananların sayısından çok rekreasyon anlayışındaki farklılıklardır. Dünya devletlerinin politikaları ve ekoloji arasındaki ilişki, nüfus kontrolü ve sürdürülebilir kalkınma bakımlarından da incelenmesi gerekir (Macmeill,1991). Fakat bunu sürdürülebilir kalkınmanın başarısızlığını nüfusa yüklemek için değil, etkinin kapsamını ve politikaları çevreci bir açıdan saptamak için yapmalıdır.

Endüstrileşme sonucu, çevre bozulalarına neden olan atık miktarında artış ve kompozisyonunda değişimler immense oldu. Türkiye'deki Araştırmacıların bazıları bu artmayı nüfus artışına yorumaktadır ki bu gerçekte hem ara neden hem de hızlı artış için zorunlu bir neden değildir. Nüfus artışından çok, en önde gelen neden "kullan at" ve moda ve gösterişe bağımlı düşünüş tarzının egemenliği ve bu egemenliği yaratan ve destekleyen kitle üretimi teknolojisi düzenidir. Kitle üretiminin sonucu atık hacmi birçok ülkede 1960'lardan sonra hızla arttı. Örneğin Amerikan nüfusu son otuz yıl içinde % 38 artarken, attığı atık % 100 artarak iki misli oldu: 1960'da 88 milyon ton iken 1990'da 195.7 milyon tona ulaştı.

Nüfus artışı ideolojisi ve saplantısının ortasına gitmek gerekir. Sürdürülebilir kalkınma, çevre sorunları konularında yapısal özelliklere, teknoloji ve teknoloji transferine eğilinmesi gerekir. Örneğin Türkiye'de yapılan tez ve diğer araştırmalarda katı atıkla ilgili üretim teknolojisi ve teknoloji transferi üzerine yapılan bir araştırma tez taramamızda

bulamadık. Yapısal ilişkiler yaklaşımı kapsamına sokulabilecek iki tane tez araştırmasıyla karşılaştık: Özdemir (1987) ve özellikle Özcan (1990). Her ikisi de Profesör Ruşen Keleş'in yönetiminde yapılmıştır. Özcan'ın tezi (1990) ÇED metodunun değerlendirmesi, araştırması ve önerileriyle bu açıdan önemli bir yapıttır. Fakat nüfus artışı verisini bağımsız bir veri olarak alması, etkenden çok bir sonuç olduğunu veya nüfus artışıyla kurulan nedensellik ilişkisinin gerçekte spurious\sahte ilişki olduğunu kavrayamaması, incelemenin önemli bir yetersizliğidir. Nüfus artışı ara bir faktördür, ve nüfusla ilgili sorunları doğru anlayabilmek için bu ara-faktörü yaratan koşullar (bağımsız veriler) üzerine eğilmek gerekir. Ayrıca, tezin ÇED ile ilgili gözlemleri, ÇEd'in amaç ve sadece planlama aracı olarak kullanıldığını belirtmediği için yüzeyseldir. Özdemir'in (1987) tezinin toplumsal değişme bölümü ile atık duyarlılığı bölümü kuramsal bakımdan çelişki içindedir. Gerçi makro değerlendirmeyle micro-araştırmayı birlikte yürütmek ve aralarında köprü kurmak çok gerekli bir yaklaşım tarzıdır, fakat bu köprüde kuramsal tutarlılık şarttır. Araştırmanın atık duyarlılığı bölümünde kullanılan "atık duyarlılığı" anketinin istatistiksel güvenilirlik ve geçerlilik sorunu vardır. Daha kötüsü, anketteki soruların çoğu "bilgi" ve bilgiye dayanan değer yargılarıyla (anketçinin dahil) dolu olduğu için, hem geçerlilik hem güvenilirlik bakımlarından hem de kuramsal bakımdan araştırmacının kendini (bilerek veya bilmeyerek) uzak tutmaya çalıştığı pozitivist okulun tek yanlılığını taşımaktadır. Bağımsız veriler olarak alınan faktörlerin çoğu (örneğin kent-kökenlilik ve kasaba kökenlilik; köy, kasaba ve kentte yaşama; nüfus büyüklüğü; gecekondu ve diğerlerinde yaşama; çiftçi ve bilim adamı;erkek ve kadın; genç ve yaşlı; gelir seviyesi; eğitim düzeyi; çevre yayınlarını okuma veya okumama; kitle iletişim araçları gibi faktörler) bağımsız değil, fakat ya gerçekte bağımlı ya da ara

faktörlerdir. Bu faktörlerle çevre duyarlılığı arasındaki ilişki ya apaçık bir ilişkidir ya da diğer faktörlerle etkilenmiş sahtelyapma ilişkidir. Bu nedenlerle de, duyarlılık testine dayanan sonuçların çoğu objektif doğruluk olasılığından yoksundur ve subjektif gerçeklerin ifadesidir. En kötüsü de, klasik yayılma teorisinin (diffusion of innovations) Weberci ve elitist düşünüş tarzını yansıtmaktadır. Dolayısıyla, ortaya sürülen duyarlılıkla ilgili sonuçlar ve önerilerin de değeri şüphelidir. Ayrıca, CHI-square gibi bir test netice sadece istatistiksel bakımdan anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını gösterir. Ordinal ölçek kullanılsa bile, detaylı bir yorum olanağı vermez. Bu nedenle, iki bağımsız değişken arasında ordinal bir ölçüye göre bulunmuş bir anlamlı ilişki sadece ordinal ölçüler sınırı içinde yorumlanabilir. Onun ötesinde yapılan yorum, eğer araştırma micro ile makro arasında kuramsal bir ilişkiyi kurarak sonuçlara varmayı amaçlamıyorsa, sadece yeni bir varsayımdır. Hele bu ölçek "İntelligent Test" gibi Amerikan ırkçılığının 1910'larda başlayan ve zaman zaman ragbet gören insanlığı küçültücü değer yargılarının ifadesiyse, geçerliliğini yitirir. Örneğin bir çevre dergisi elbette ki kentlerde çok okunur, çünkü bu yapısal bir gerçeğin göstergesidir. Kentlerdeki okunurluluğu kasabalardaki okunurlulukla karşılaştırıp, bundan "kentlerdeki insanların çevre sorunlarına daha duyarlı olduğu" sonucunu çıkartmak, Weberci ideal tipe dayanan Toplum Kalkınması kuramlarının düştüğü etno-sentrik (ırkçı) yanılığa düşmektir (veya o yanılıgyı evrensel bir gerçek gibi sunmaktır.) Fakat şunu da belirtmek gerekir ki, yetersizliklerine rağmen, bu tez de soruna yaklaşım tarzıyla bütün tezler arasında bilimsel açıdan (administrative research açısından değil) en anlamlı olanlardan biridir.

Ekonomik kıtlık teziyle gelen ve "bu denli çok nüfus beslenemeyeceğini" ileri süren görüş, çevreyi ve insani somurme düzenlerinde gasp yoluyla beslenme koşullarının kontrol eden ve dünyayı ekmeğe muhtac edenler veya onların sözcülerinin kuşkularının ifadesidir. Çünkü sorun (ve kuşku, korku) kaynakların ve zenginliklerin sefillikve uhtaçlık yaratmayacak şekilde yeniden dağıtılması ve kullanılmasıdır. Bugünkü ve gelecekteki insanlık durumuna en büyük tehlike, ve durumun yaraaticisi nüfus artışı değil, dünyadaki kaynakların ve zenginliklerin bölüşümü ve kontrolundaki adaletsizliktir: Dünyanın nüfusunun % 22'si dünyanın enerjisinin % 70'ini, metallerinin % 75'ini, ağaçlarının % 85'ini, ve yiyeceklerinin % 60'ını tüketmektedir. Sahipliğe elince 500 kadar dev firmalar dünyanın zenginliklerini ellerinde tutmaktadır. Nüfus artsın veya artmasın somürü sisteminde "sürdürülebilir kalkınma" belli bir azılığın diğer bir çoğunluğun sırtı üstünde kalkınması anlamınadır. Nüfus artışındaki korku bu sürdürülebilirliğin sürdürülememesidir. Sürdürülebilir kalkınma stratejisinde nüfus planlaması propagandasıyla yeni kontrol alanları elde etme egemendir. Bunun yerine, teknoloji ve uygulamaların en az materyal ve enerji kullanan ve fakara kitlelere elde edilecek maksimum fayda egemen olmalıdır. Bir mahalleden bir zengin çıkartıp, diğer insanları açlığa veya zenginin kapısında köleliğe mahkum etmek değil. bugün kapitalist ülkelerde ve peyklerinde egemen üretim biçimi kaynakların (insan emeği dahil) minimum masrafla yatırım ile maksimum gelir sağlamak için uygulanan enerji intensif bir tarzıdır .

Framton'un (1992) EPA journal'ında belirttiği gibi, SK status quo ile direkt zıd bir ilişki içindedir. Sürdürülebilir kalkınma davranışlarda, düşüncelerde, politikaların uygulamaların ötesinde teknolojik biçimlerde ve ürünlerde değişim gerektirir. Çevre

dostu teknolojinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması sürdürülebilirliğin ön koşullarından biridir. Sürdürülebilir kalkınma teknolojik düzenin yarattığı üretimden tüketime ve sonrasına kadar olan yapıların yeniden biçimlendirilmesidir. Sorun ne şimdi nede yıl 2020'de sekiz milyara ulaşacak dünya nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamak için tarımsal üretimi, enerji servislerini ve endüstriyel üretimi artırmada bilim ve teknolojinin üstelendiği kritik rol ve sorumluluğu, ve ne de nüfus planlaması icine sıkıştırılabilecek bir karaktere sahiptir.

Turkiyedeki çevre bozulmaları ve talanı, ekonomik ekonomik ve kalkınma düzeni dışımedikçe, Turkiyedeki nüfus artışını sıfıra düşürsek bile, hatta azınlıkları vatan, millet, bütünlük, dirlik birlik, bölücülük bahaneleyle yok ederek geniş bir nüfus planlaması yapsak bile, ne çevrenin ne de insanların durumu, yaşama koşulunda bir değişim olur. Eğer kötüye gitmezse tabii. Çözüm Amerikalıların deyimiyle, "equitable distribution", yani kaynaklar üzerindeki, üretim, dağıtım ve tüketimdeki, birikimdeki, planlamada ve stratejiler çizip gündemler belirleyip yürütmedeki eşitsizlikleri dengelemektir. Eğer ev konumunda kadın ekonomik gücünden tümuyle yoksun bırakılmışsa, onun da seçeneklerinden biri sosyal statü ve ekonomik security kazanmak için çocuğuna bağlanır. Kadın çocuklarının başarısıyla övünerek kendi değerini bulur. Tarısal alanda ise, klasik kültürel-ekonomik gerekçe aileye "bir ağız, fakat iki elin" eklenmesidir. Çare, örneğin, doğum haplarının dağıtılması değil, sosyal adaletin kurulmasıdır. Sosyal adalet de, tüketiciyi, bireyi, fakara kitlele suçlayarak, yetmiyormuş gibi bir kez daha onları ezmekle elde edilmez. Sosyal adalet, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik sorunları esas nedenlere eğilerek elde edilir.

irfan Erdogan